

EWELINA GRYGIER
UNIwersytet Warszawski

E-TEREN. INTERNET JAKO ŹRÓDŁO I MIEJSCE BADAŃ ETNOMUZYKOLOGICZNYCH

Czy istnieje dziś jeszcze świat badań analogowych, prowadzonych bez podłączenia do sieci i używania jej na którymkolwiek z etapów uprawiania nauki? Korzystanie z Internetu wydaje się obecnie naturalne i powszechne, zarówno w życiu codziennym, jak i nauce. Wciąż jednak wielu ludzi żyje bez dostępu do środowiska cyfrowego¹, a dla osób spoza kręgu anglojęzycznego barierą w dostępie do informacji stanowi może nie tylko technologia, lecz także język². Jednocześnie badacze zwracają uwagę, iż oddzielenie środowiska realnego od wirtualnego nieco się zaciera³, a człowiek funkcjonuje jednocześnie w dwóch równoległych rzeczywistościach:

Początkowo przestrzeń cyfrowa była dodatkiem do przestrzeni rzeczywistej. Była przestrzenią, światem równoległym, do którego się przechodziło, w który się na chwilę wskakiwało. Obie przestrzenie funkcjonowały obok siebie [...]. Ich podział, rozdzielanie za niedługi czas przestanie mieć sens. Stopią się, będą jednym⁴.

Co więcej, Lysloff stwierdza nawet, że „żyjemy w kulturze symulacji, w której wydaje się, że reprezentacja rzeczywistości zatriumfowała nad realną rzeczywistością”⁵.

- 1 Barbara Rose Lange, „Hypermedia and Ethnomusicology”, *Ethnomusicology* 45 (2001) nr 1, s. 136; Barbara Alge, „Review Essay: Ethnomusicology and the Use(fulness) of the Internet in 2011”, *Yearbook for Traditional Music* 43 (2011), s. 270.
- 2 Suzel Ana Reily, „Ethnomusicology and the Internet”, *Yearbook for Traditional Music* 35 (2003), s. 187.
- 3 Dariusz Ilnicki, Krzysztof Janc, „Buszując w sieci”, *Academia. Magazyn Polskiej Akademii Nauk* 70 (2022), s. 10–11; Abigail Wood, „E-fieldwork: A Paradigm for the Twenty-first Century?”, w: *The New (Ethno)musicologies*, red. Henry Stobart, Lanham, ML 2008, s. 183.
- 4 D. Ilnicki, K. Janc, „Buszując w sieci”, s. 10, 11.
- 5 René Lysloff, „Musical Community on the Internet: An On-Line Ethnography”, *Cultural Anthropology* 12 (2003) nr 18, s. 246: „As I stated at the beginning, we live in a culture of simulation, in which the representation of reality seems to have triumphed over reality itself”.

W związku z tym coraz częściej podejmowane są dyskusje i dociekania – zarówno nad istotą Internetu, jak również nad badaniami prowadzonymi za jego pośrednictwem. Internet implikuje zarówno nowe możliwości, jak i stwarza niespotykane dotąd kłopoty:

[...] powstają dwa problemy metodologiczne: pierwszy z nich dotyczy przystosowania znanych technik badawczych do nowego, interaktywnego środowiska, drugi – wypracowania zupełnie nowych, unikatowych narzędzi, swoistych jedynie dla tego medium⁶.

Aktywność związana z muzyką w Internecie stale rośnie. Bruno Nettel zauważa, że przemiany sposobu myślenia o terenie i informatorach doprowadziły do tego, „że praca w terenie może obejmować gromadzenie danych etnomuzykologicznych z pozornie bezosobowych źródeł, takich jak nagrania i Internet”⁷. Czy jednak Internet jest szeroko wykorzystywany w badaniach etnomuzykologicznych? Według Abigail Wood pytanie, jakie powinni sobie stawiać naukowcy, zmieniło się: „czy powinniśmy angażować się w życie kulturalne w Internecie?» zostało zastąpione przez «jak możemy zajmować się tą nową manifestacją żywej kultury?»⁸. Dlatego celem niniejszego artykułu jest możliwie szerokie przedstawienie sposobów korzystania w etnomuzykologii z Internetu jako źródła oraz narzędzia badawczego, a także omówienie badań terenowych w sieci (w najszerszym rozumieniu). Przedstawiony w artykule cel realizuję, prezentując przegląd literatury, którego dopełnieniem są anonimowe wypowiedzi pięciorga polskich badaczy⁹.

OD TERENU DO E-TERENU

Badania terenowe to podstawowa praktyka w działalności etnomuzykologa i antropologa muzyki. To nie tylko sposób zdobywania wiedzy o przejawach twórczości

6 Magdalena Szpunar, „Badania Internetu vs. badania w Internecie, czyli jak badać nowe medium – podstawowe problemy metodologiczne”, *Studia Medioznawcze* 29 (2007) nr 2, s. 2.

7 Bruno Nettel, „Foreword”, w: *Shadows in the Field*, red. Gregory F. Barz, Timothy J. Cooley, Oxford 2008, s. VI: „We learned that fieldwork may include the gathering of ethnomusicological data from seemingly impersonal sources such as recordings and the Internet”.

8 A. Wood, „E-fieldwork: A Paradigm”, s. 170: „The question has long ceased to be «*should* we engage with cultural lives on the Internet» but rather has changed to «*how* can we engage with this new manifestation of lived culture?»”.

9 Pytania, wysłane drogą elektroniczną do polskich etnomuzykologów, za wyjątkiem pierwszego, miały charakter otwarty: 1) czy używa Pani/Pan internetu w badaniach etnomuzykologicznych?, 2) w jaki sposób używa Pani/Pan internetu w badaniach etnomuzykologicznych?, 3) czy internet służy Pani/Panu do nawiązywania kontaktów przed pojechaniem w teren?, 4) czy internet służy Pani/Panu do zbierania wstępnych danych przed wyjazdem w teren?, Jeśli tak, jakiego rodzaju są to dane?, 5) czy internet służy Pani/Panu do podtrzymywania kontaktu po badaniach terenowych?, 6) czy prowadziła Pani/Pan badania w trakcie pandemii? Jeśli tak, to w jaki sposób?, czego dotyczyły badania?, 7) do jakiego rodzaju badań etnomuzykologicznych można według Pani/Pana używać internetu?, 8) czy zamierza Pani/Pan w przyszłości prowadzić etnomuzykologiczne badania w internecie? Jeśli tak, to dlaczego, jeśli nie, to dlaczego? Przytaczane w niniejszym tekście odpowiedzi etnomuzykologów oznaczam jako A1–A5.

muzycznej, lecz *modus vivendi*: podczas badań konstituuje się „prawdziwy” badacz – terenowy, a nie „gabinetowy”¹⁰.

Początkowo zebrane w terenie materiały zapisywano, była to tzw. „metoda ołówkowa”, która z czasem została zastąpiona dokumentacją fonograficzną (pierwsze rejestracje muzyki tradycyjnej na świecie miały miejsce w 1890 r., a w Polsce w roku 1904)¹¹, a następnie także audiowizualną. Niezależnie od medium, za pomocą którego utrwalano tradycje muzyczne, dawniej naukowcy pracowali w terenie „rzeczywistym” – fizycznie udając się w podróż w określone miejsce, by zbadać konkretną kulturę, zarówno tę bliską (badania we własnym regionie), jak i daleką (np. badania Polonii na świecie). Czy jednak rację miał rzymski cesarz Lotar I, mówiąc, że „tempora mutantur et nos mutamur in illis”¹²? Innymi słowy, czy w XXI w. i w zmienionej rzeczywistości Internet może stać się miejscem dociekań etnomuzykologicznych?

Jak wykażę poniżej, badania terenowe nie tylko rozpoczynają się dziś kwerendą w Internecie, ale są tam nawet prowadzone, np. za pośrednictwem „wirtualnej obserwacji”¹³. Na określenie zjawiska używa się kilku terminów angielskich. Termin *e-fieldwork*¹⁴ stworzony został poprzez dodanie przedrostka „e-”, oznaczającego przeniesienie danej czynności/rzeczy do Internetu; w użyciu znajdują się także: *virtual fieldwork*¹⁵, *on-line fieldwork* czy *Internet fieldwork*¹⁶. W szerszym znaczeniu mówi się też o *virtual Ethnomusicology*¹⁷ czy netnografii – etnografii uprawianej w sieci¹⁸. Czym jest e-teren? Cooley, Meizel i Syed definiują

-
- 10 Antropolodzy stosują nowy podział na tzw. terenowców i teoretyków. Ci drudzy mają zajmować się badaniami w takim terenie, jak film, telewizja czy internet właśnie. Tarzycjusz Buliński, Mariusz Kairski, „Pytanie o teren w antropologii” w: *Teren w antropologii, Praktyka badawcza we współczesnej antropologii kulturowej*, red. Tarzycjusz Buliński, Mariusz Kairski, Poznań 2013, s. 14.
- 11 Jacek Jackowski, *Zachować dawne nagrania. Zarys historii dokumentacji fonograficznej i filmowej polskich tradycji muzycznych i tanecznych cz. 1 (przełom XIX i XX w. – do drugiej wojny światowej)*, Warszawa 2014, s. 12, 46.
- 12 Łac.: czasy się zmieniają i my zmieniamy się wraz z nimi.
- 13 Timothy Cooley, Gregory Barz, „Casting Shadows: Fieldwork Is Dead! Long Live Fieldwork! Introduction”, w: *Shadows in the Field*, s. 14.
- 14 A. Wood, „E-fieldwork: A Paradigm”, s. 170.
- 15 Timothy Cooley, Katharine Meizel, Nasir Syed, „Virtual Fieldwork: Three Case Studies”, w: *Shadows in the Field*, s. 90–107; Lucas Wink, „In the Virtual Field: Musical Performance and the New Dynamics of Bombos in Times of COVID-19”, *Ethnomusicology Review* nr 24 (2023), s. 143–158. Susane Reily pisze też o *virtual field site* – stronie internetowej, bazującej na badaniach terenowych Johna Blackinga. Podane w 2003 r. przez autorkę adresy stron (www.qub.ac.uk/sa/resources/VendaGirls/index.html; lucy.anthropology.ac.uk) nie są obecnie aktywne, co pokazuje też, jak bardzo ulotne są źródła internetowe.
- 16 R. Lysloff, „Musical Community”, s. 233, 235.
- 17 *Ibid.*, s. 234.
- 18 *Doing Fieldwork in a Pandemic (Crowd-sourced Document), Revised Version*, red. Deborah Lupton, https://www.researchgate.net/publication/352373476_Doing_Fieldwork_in_a_Pandemic, dostęp 1 IV 2023, zob. s. 23.

go w następujący sposób: to badania terenowe, które wykorzystują technologię i wirtualne narzędzia do gromadzenia informacji: „Dla nas wirtualne badania terenowe są sposobem badania prawdziwych ludzi; celem nie jest badanie wirtualnego «tekstu» [...] tematem badań są ludzie tworzący muzykę, a nie wyłącznie muzyka sama w sobie”¹⁹.

Terminologia z pewnością będzie się jeszcze kształtowała, w tym momencie warto dodać tylko, że na gruncie folklorystyki²⁰, „obok folkloru internetowego czy sieciowego w obiegu są takie pojęcia jak «netlor», «e-folklor», „cyberfolklor” i jeszcze kilka innych”²¹, a UNESCO używa określenia „dziedzictwo digitalne” (*digital heritage*), które definiowane jest jako „zasoby kulturalne, edukacyjne, naukowe i administracyjne, oraz informacje techniczne, medyczne i prawne tworzone digitalnie lub przekształcone w taką formę dotychczasowe zasoby analogowe”²². Dyskusja dotycząca nazewnictwa nowego pola badawczego toczyła się także wśród antropologów²³.

Internet może być wykorzystywany jako cyfrowe repozytorium analogowych danych, udostępnionych w sieci, jak również jako narzędzie badawcze. W przypadku pracy ze zdigitalizowaną wersją zasobów archiwalnych²⁴ korzystamy z zapośredniczonych materiałów i nie uczestniczymy w żywych wykonaniach²⁵. Reily uważa, że jest to

19 T. Cooley, K. Meizel, N. Syed, „Virtual Fieldwork”, s. 91: „For us, virtual fieldwork is a means of studying real people; the goal is not the study of the virtual «text» [...] the subject of study is people making music rather than the music object exclusively”.

20 Nurt badań internetowych jest w folklorystyce dość mocno rozbudowany, por. np.: *Netlor: wiedza cyfrowych tubylców*, red. Piotr Grochowski, Toruń 2013; Violetta Krawczyk-Wasilewska, *E-folklor w dobie kultury digitalnej. Szkice i studia*, Łódź 2016.

21 *Netlor: wiedza cyfrowych tubylców*, s. 12.

22 Charter on the Preservation of Digital Heritage w: https://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=17721&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, cyt. za: Violetta Krawczyk-Wasilewska, „Folklorystyka online w świetle problematyki dziedzictwa digitalnego”, *Zeszyty Wiejskie* 22 (2016), s. 70.

23 W użyciu są określenia *virtual ethnography*, *digital ethnography*, *Internet anthropology*, *online ethnography*, *cyber-ethnography* i in., por.: Crystal Abidin, Gabriele de Seta, „Private Messages from the Field: Confessions on Digital Ethnography and Its Discomforts”, *Journal of Digital Social Research* 2 (2020) nr 1 *Doing Digital Ethnography: Private Messages from the Field*, s. 5–7.

24 Warto wymienić cyfrowe wersje tradycyjnych czasopism, jak również te, które ukazują się wyłącznie w sieci: *Ethnomusicology On-Line*, *Music and Anthropology*, *Oideion*, *Etnomuzykologia Polska*; niektórzy badacze stworzyli własne strony internetowe bądź zrobiły to dla nich/za nich wydawnictwa. Na stronach tych można m.in. posłuchać przykładów ilustrujących przykłady nutowe omawiane w publikacji, np. do monografii *The Power of Kiowa Song: a Collaborative Ethnography* Luke’a E. Lassitera. Niektóre czasopisma nie są cyfrowymi wersjami, a zupełnie nowym medium, udostępniającym nagrania audio i wideo, jak również liczne linki; mają zatem nieco inny charakter niż tradycyjne publikacje, przeniesione do sieci. Barbara Alge wymienia w kontekście multimedialnych wydawnictw etnomuzykologicznych m.in. *Mediterranean Music Studies*, *Noriant Academic Online Journal*, *Music Theory Online*, *Analytical Approaches to World Music (AAWM)*, który nawet oferuje możliwość dopisywania komentarzy, zob.: B. Alge, „Review Essay”, s. 268.

25 R. Lysloff, „Musical Community”, s. 233, 237

najpowszechniejszy sposób korzystania z Internetu przez etnomuzykologów²⁶. Coraz więcej archiwaliów, jak również współcześnie wykonywanych rejestracji, jest udostępnianych w sieci²⁷. Zdarza się nawet, że prezentowane są surowe wersje nagrań z badań terenowych²⁸. Także adresy e-mail czy internetowe listy dyskusyjne bywają punktem wyjścia do prowadzonych badań²⁹. Z tego typu źródeł korzysta się, robiąc kwerendy czy poszukując informacji (inspiracji?) przed wyjazdem na badania terenowe. Polscy etnomuzykolodzy zbierają „informacje o regionie, instytucjach, obecnych w sieci muzykach i śpiewaczkach” (A4), „dane o regionie/subregionie/lokalnej społeczności, dane o tamtejszej tradycji muzycznej w różnych jej aspektach, publikacje (Kolberg i inne) na ten temat” (A3); oraz poszukują „literatury, nawet map, poprzez strukturę, historię badanych społeczności” (A2). Rzadziej Internet jest narzędziem weryfikacji danych: „przebrałem Internet pod kątem kapel podlaskich, które uczestniczyły w Festiwalu w Kazimierzu (zrobiłem to dla weryfikacji programów festiwalowych)” (A5).

Użycie Internetu jest powszechne. Na pytanie „W jaki sposób używa Pani/Pan Internetu w badaniach etnomuzykologicznych?” odpowiedziano w następujący sposób:

Dziś w zasadzie niemal na każdym etapie badań: od literatury aż po mapy terenów, które odwiedza się w badaniach. Jest to więc przegląd dostępnych elektronicznie archiwów bibliotecznych a nawet multimedialnych w celach porównawczych, poszukiwanie kontaktów z lokalnymi jednostkami i instytucjami, także kontakty z instytucjami zajmującymi się badaniem podobnych zagadnień (A1).

Korzystając z literatury (książki, czasopisma) dostępnej online [...] informacji o różnych projektach/grantach naukowych i wynikach przeprowadzonych badań, czytając różnego typu wpisy/dyskusje (A2).

Z Internetu pozyskuję następujące informacje: geograficzne na temat badanego terenu (w tym mapy), informacje bibliograficzne, publikacje popularno-naukowe i publicystyka dotycząca tematu, udostępnione w Internecie zbiory archiwalne i trudno dostępne publikacje naukowe. Ponadto Internet jest środkiem do upowszechniania moich publikacji naukowych, prowadzenia dyskusji naukowych i kontaktowania się z innymi etnomuzykologami (A3)³⁰.

Z przytoczonych wypowiedzi wyłania się zatem obraz Internetu jako źródła różnego rodzaju informacji i inspiracji, z których korzysta się przed wyjazdem

26 S.A. Reily, „Ethnomusicology and the Internet”, s. 188.

27 B.R. Lange, „Hypermedia and Ethnomusicology”, s. 138. Dobrym przykładem udostępniania materiałów archiwalnych są nagrania ze Zbiorów Fonograficznych IS PAN (etnofon.pl/publikacje/plyty/, dostęp 1 IV 2023) czy wydawnictwa In Crudo (<https://incrudo.bandcamp.com/>, dostęp 1 IV 2023, oraz <https://soundcloud.com/in-crudo/albums>, dostęp 1 IV 2023). W postaci audiowizualnej najszerzej w tym zakresie działa fundacja Muzyka Zakorzeniona, udostępniając swoje nagrania na kanale YouTube: <https://www.youtube.com/c/muzykazakorzeniona>, dostęp 1 IV 2023.

28 B.R. Lange, „Hypermedia and Ethnomusicology”, s. 137; por.: S.A. Reily, „Ethnomusicology and the Internet”, s. 190.

29 A. Wood, „E-fieldwork: A Paradigm”, s. 180.

30 Według niektórych udostępnianie (i pozyskanie) wiedzy etnomuzykologicznej z sieci jest głównym działaniem etnomuzykologów, zob.: T. Cooley, K. Meizel, N. Syed, „Virtual Fieldwork”, s. 91.

w teren. Kwestie te są istotne, ponieważ pozwalają nie tylko na rekonesans, lecz także na sformułowanie zagadnień badawczych czy postawienie wstępnych hipotez³¹.

Po przeprowadzeniu badań tradycyjnymi metodami, sieć służy też do podtrzymywania kontaktu („choć niestety niezbyt często”, A4), co jednak istotne „na przykład w kwestii wymiany materiałów, które ujawniły się po badaniach, jak również na przykład dostarczenia materiału z badań depozytariuszom, a więc niejako oddaniem im go” (A2). W trakcie badań terenowych nad zjawiskiem muzykowania ulicznego, utrzymywanie „wirtualnego” kontaktu z niektórymi muzykami było dla mnie dopełnieniem dociekań prowadzonych w świecie „rzeczywistym” i pomagało pozyskać dodatkowe informacje³². Taki sposób działania wzbogaca kontakty nawiązane w terenie³³. Internet uważany jest za medium, które ma potencjał do zmniejszenia przepaści między badaczem a badanym oraz umożliwia nową, wielogłosową i dialogującą „intergrafę”³⁴, ale – szczególnie w etnomuzykologii – utrzymywanie kontaktu nie zawsze jest możliwe, np. z uwagi na wiek badanych i ich wyłącznie „analogowy” styl życia, choć z pewnością będzie się to zmieniać, wraz z naturalną wymianą pokoleniową i rosnącym coraz większym usieciowieniem społeczeństw. Warto także pamiętać, że już przed erą Internetu możliwe były kontakty zapośredniczone: przez pocztę³⁵ i telefon³⁶.

We współcześnie prowadzonych badaniach zaznaczył się już trend traktowania Internetu nie tylko jako repozytorium danych i informacji, lecz także jako narzędzie, za pośrednictwem którego można prowadzić eksploracje. W tym przypadku dociekania dzielone są na dwie grupy: *site-centric* oraz *user-centric*. W badaniach typu *site-centric* analizowane są strony internetowe (np. sprawdza się liczbę odsłon danej witryny; źródłem danych są systemy adserwerowe oraz trackingowe), w podejściu *user-centric* podmiotem jest internauta bądź grupa internautów, a źródłem danych są

31 Jak zauważają Hammersley i Atkinson, „w badaniach etnograficznych formułowanie zagadnień badawczych rzadko dobiega końca przed rozpoczęciem badań terenowych. W rzeczy samej, zbieranie podstawowych danych często odgrywa zasadniczą rolę w procesie formowania problemów”, zob.: Paul Atkinson, Martyn Hammersley, *Metody badań terenowych*, przekł. Sławomir Dymczyk, Warszawa 2000, s. 47.

32 Ewelina Grygier, „Artysta, performer, żebrak. Zjawisko muzykowania ulicznego w Polsce w XXI wieku w świetle teorii performansu”, Instytut Sztuki, Polska Akademia Nauk 2020 (praca doktorska).

33 A. Wood, „E-fieldwork: A Paradigm”, s. 181.

34 S.A. Reily, „Ethnomusicology and the Internet”, s. 188.

35 Epistolografia pomiędzy etnomuzykologami i badanymi nie jest jeszcze do końca opracowana, ale wydaje się, że w kontekście zgłębiania relacji między obiema grupami jest to niezwykle istotne źródło. Listy (jeszcze nie internetowe) od zawsze pozwalały na podtrzymywanie kontaktu czy aranżowanie badań i/lub nagrań.

36 Z uwagi na dużą odległość miejsca zamieszkania badanego i badacza, Piotr Dahlig posłużył się wyjątkowo telefonem, by przeprowadzić wywiad z cymbalistą: „pozyskano w sposób pierwszy i jedyny jak dotąd w działalności piszącego – drogą wywiadu telefonicznego (18 VIII 2013 r.). Planowane są jednak rejestracje na miejscu, gdyż Jan Czarnecki pozostaje dziś (2013) jednym z kilku żyjących cymbalistów -przedsiedleńców”, zob.: Piotr Dahlig, *Cymbaliści w kulturze polskiej*, Warszawa 2013, s. 258; por. też: T. Cooley, K. Meizel, N. Syed, „Virtual Fieldwork”, s. 90.

ich wypowiedzi oraz dane mierzone na ich komputerach³⁷. Jak wynika z poniższego przeglądu, w etnomuzykologii stosuje się w szczególności badania drugiego typu. Na pytanie „Do jakiego rodzaju badań etnomuzykologicznych można według Pani/Pana używać Internetu?”, respondenci odpowiedzieli:

Uruchomiła się też, choć ograniczona możliwość rejestracji zdalnej wywiadów z osobami mieszkającymi zbyt daleko, by można było spotkać się z nimi w rzeczywistości. Dostępność technologii umożliwia im samym gromadzenie i przysyłanie gotowych nagrań. Także materiał typu ankiety, zdjęcia, inne – praca nad wszystkimi tymi zasobami możliwa jest dziś w dużej mierze dzięki kontaktom sieciowym (A₂).

Do prowadzenia wywiadu, nagrywania melodii ludowych, korzystania z etnoprojektów (np. etnozagroda) (A₃).

Jednakże mimo tych odpowiedzi, żadna z zapytanych osób nie prowadziła jak dotąd badań przez Internet bądź w Internecie. W trakcie pandemii podejmowali je natomiast niektórzy polscy antropolodzy muzyki i badacze zajmujący się pejzażem dźwiękowym, o czym więcej piszę poniżej. Jak wygląda sytuacja poza Polską?

Teren internetowych badań etnomuzykolożki Abigail Wood to społeczność listy mailingowej, skupiona wokół muzyki żydowskiej³⁸. Grupę badawczą tworzą osoby, które nigdy nie spotkały się w rzeczywistości. Badaczka zauważa, że tego typu fora dyskusyjne mogą mieć wpływ na realny świat muzyczny (np. członkowie zespołu Phis, w odpowiedzi na wirtualne prośby, zdecydowali się zamieścić w albumie *Hosit* koncertowe wykonanie utworu *Split Open and Melt*³⁹). Lysloff zgłębiał społeczności internetowe, skupione wokół cyfrowych modułów muzycznych (tzw. *mod tracker*), nie tylko omawiając ich historię, lecz także zwracając uwagę na hierarchizację grupy badanych użytkowników, tworzących coś, co według niego można określić jako „wyobrazoną społeczność”⁴⁰. Katherina Meizel dokonała analizy praktyk kulturowych w programach typu reality show, łącząc oglądanie telewizji, surfowanie w sieci w poszukiwaniu informacji (np. na blogu uczestnika jednego z programów) z działaniami tradycyjnymi – np. stacjonarnym wywiadem „twarzą w twarz”⁴¹. Praca Timothy’ego Cooleya związana była z muzyką oraz z surfingiem w Kalifornii, a Nasir Syed pokazał, w jaki sposób muzyka z północy Indii jest dziś przekazywana za pośrednictwem Internetu⁴².

37 M. Szpunar, „Badania Internetu”, s. 82.

38 A. Wood, „E-fieldwork: A Paradigm”, s. 172.

39 Ibid., s. 178.

40 R. Lysloff, „Musical Community”, s. 244.

41 Ibid.

42 T. Cooley, K. Meizel, N. Syed, „Virtual Fieldwork”, s. 90–107.

Niestety, jak dotąd nie powstała lista dobrych praktyk dotyczących prowadzenia badań etnomuzykologicznych w sieci⁴³. Wood sugeruje, by w badaniach internetowych oprzeć się na technikach i sposobach, jakie wypracowała Barbara Sharf:

- 1) przed oraz w trakcie trwania badań badacz powinien ustalić, czy jego cele nie są sprzeczne bądź szkodliwe dla grupy⁴⁴. Badacz powinien rozważyć, czy jego działanie przyniesie grupie jakiegokolwiek korzyści;
- 2) badacz powinien wyraźnie przedstawić się grupie bądź indywidualnym osobom, zaznaczając wyraźnie swoją tożsamość, rolę, cel oraz intencję prowadzenia badań;
- 3) badacz powinien dołożyć starań, by bezpośrednio skontaktować się z osobą, której słowa chce zacytować, tak, by uzyskać jej zgodę na cytowanie⁴⁵;
- 4) badacz powinien być otwarty na odpowiedzi zwrotne od badanych i szukać możliwości uzyskania ich;
- 5) badacz powinien być wrażliwy i respektować granice badanych, nawet jeśli ich wypowiedzi i dyskurs są publicznie dostępne⁴⁶.

Dodatkowo warto wspomnieć, że etyczne zagadnienia związane z prowadzeniem badań w Internecie zostały poruszone w dokumencie *Internet Research: Ethical Guidelines 3.0 Association of Internet Researchers*⁴⁷, z kolei zagadnienie RODO zostało omówione przez Margaret Sleeboom-Faulkner i Jamesa McMurraya⁴⁸.

43 A. Wood, „E-fieldwork: A Paradigm”, s. 184; L. Wink, „In the Virtual Field”, s. 147.

44 Szpunar wspomina o ochronie praw internautów, w ramach której powinna zostać zapewniona „dobrowolności udziału w badaniach, anonimowości, możliwości wycofania się z badania na każdym etapie jego realizacji, kontaktu z badaczem w przypadku jakichkolwiek wątpliwości, uzyskaniu zgody rodziców/opiekunów (w przypadku osób niepełnoletnich), zakazie rozsyłania ankiet do osób, które odmówiły udziału w badaniu”, zob.: M. Szpunar, „Badania Internetu”, s. 89. Por. też doświadczenie Meizel, która nakłoniła dwie osoby do próby dostania się do programu *American Idol*, które z tego powodu musiały się zmierzyć z presją odrzucenia i innymi problemami, zob.: T. Cooley, K. Meizel, N. Syed, „Virtual Fieldwork”, s. 96.

45 W cyfrowym poradniku metod prowadzenia badań przez Internet, zainicjowanym przez Deborah Lupton, jest mowa o tym, by od każdej osoby uzyskać zgodę na późniejsze użycie uzyskanych informacji. Jako propozycja uzyskania zgody podana jest możliwość wysłania pod koniec rozmowy informacji podsumowującej ją i zawierającej wiersz z imieniem i nazwiskiem rozmówcy, napisem „Wyrażam zgodę na wykorzystanie informacji podanych przeze mnie podczas tego wywiadu do celów oceny” („I consent to the information I have provided in this interview being used for assessment purposes”) oraz miejscem na ich podpis i datę, zob.: *Doing Fieldwork in a Pandemic*, s. 8–9. Reily zaznacza, że z uwagi na obawę przed naruszeniem niejasnych i różnicowanych w poszczególnych krajach przepisów prawa autorskiego niektórzy badacze nie publikują wszystkich materiałów z terenu w internecie, zob.: S.A. Reily, „Ethnomusicology and the Internet”, s. 190.

46 Barbara Sharf, cyt. za: A. Wood, „E-fieldwork: A Paradigm”, s. 184.

47 Aline Shakti Franzke, Anja Bechmann, Michael Zimmer, Charles M. Ess, „Internet Research: Ethical Guidelines 3.0 Association of Internet Researchers”, <https://aoir.org/reports/ethics3.pdf>, dostęp 1 IV 2023.

48 Margaret Sleeboom-Faulkner, James McMurray, „The Implementation of the GDPR and Ethics Governance and in the Social Science and Humanities”, *Anthropology Today* 34 (2018) nr 5, s. 22–23.

BADANIA TERENOWE W TRAKCIE PANDEMII

Sytuacja badanych i badaczy zmieniła się wraz z pandemią: praca za pośrednictwem sieci stała się nierzadko koniecznością. Dość szybko na te uwarunkowania zareagowali antropolodzy⁴⁹. Także niektórzy etnomuzykolodzy zmodyfikowali w tym czasie swoją działalność („W czasie pandemii starałem się ograniczyć do badań poświęconych tematyce historycznej” (A4)) lub starali się skupić na opracowaniu wcześniej zgromadzonych materiałów (A2). Inni, jak Lucas Wink, zostali „zmuszeni” do zmiany sposobu prowadzenia badań:

Pandemia miała również głęboki wpływ na moją własną działalność. Nagle uniemożliwiono mi prowadzenie tradycyjnych badań etnograficznych, które zacząłem pod koniec 2018 roku. Ta sytuacja doprowadziła do rychłej zmiany: konieczność uciekania się do świata wirtualnego, co wcześniej wydawało mi się drugorzędym zadaniem; teraz stała się palącą i niezbędną alternatywą, nie tylko dlatego, że umożliwiała kontakt z moimi rozmówcami, ale dlatego, że powstały nowe, dynamiczne zjawiska muzyczne. Nie mogłem ich pominąć w mojej analizie⁵⁰.

Inny badawczy projekt w sieci został zainicjowany przez trzy etnomuzykolożki: Holly Hobbs, Raquel Paraíso oraz Tamar Sellę. W jego ramach od sierpnia do listopada 2020 r. przeprowadzono 240 wideowywiadów z muzykami pochodzącymi z pięćdziesięciu krajów (w tym także z Polski); wśród wykonawców znaleźli się reprezentanci bardzo wielu różnych gatunków i tradycji muzycznych⁵¹. Jak podają badaczki,

Wywiady koncentrowały się na wpływie pandemii na artyzm, kariery i społeczności muzyków, a także na temacie alternatywnych sposobów tworzenia muzyki w plenerze i na wirtualnych koncertach przez Internet⁵².

Na gruncie polskim podobne badania ankietowe przeprowadziła Maria Małanicz-Przybylska, uzyskując blisko setkę wypowiedzi muzyków na temat ich pracy twórczej

49 Na platformie Zoom światowa Rada Stowarzyszeń Antropologicznych zorganizowała wirtualne spotkanie *Fieldwork in an Era of Pandemia: Digital (and other) Alternatives*, transmitowane również przez Facebooka; w spotkaniu wzięło udział (wirtualnie) blisko trzysta osób, zob.: L. Wink, „In the Virtual Field”, s. 147.

50 Ibid., s. 143–144: „The pandemic also had a profound impact on my own activities. I was suddenly prevented from developing my traditional ethnography I started in late 2018. This situation has led to an imminent shift: If resorting to the virtual field seemed like a secondary task in my former practice, it now became a pressing and essential alternative, not only because it made it possible to keep in touch with my interlocutors, but because a whole new set of complex musical dynamics had started. I could not leave them out of my analysis”.

51 Były to między innymi: tradycje rdzennych Amerykanów, jazz, blues, gospel, country, zydeco, nor-teño, mariachi, salsa, rock, hip hop, muzyka klezmerska, europejski muzyka klasyczna, a także lokalne tradycje muzyczne z takich krajów jak Kuba, Nikaragua, Peru, Brazylia, Irlandia, Polska, Hiszpania, Ghana, Etiopia, Turcja, Irak, Indie, Indonezja, Chiny i Japonia, <https://semmusicianscovid.com/about/>, dostęp 9 III 2023.

52 <https://semmusicianscovid.com/about/>, dostęp 9 III 2023.

w trakcie *lockdownu*. Ponadto badaczka przyjęła także postawę autoetnograficzną, wychodząc z założenia, że jej „doświadczenie muzyki w czasie pandemii jest podobnie reprezentatywne, jak doświadczenia innych ludzi”⁵³.

Lucas Wink zgłębiał zagadnienie portugalskich Bombos, i w czasie pandemii skoncentrował się na przygotowaniu i wykonaniu występu oraz na relacjach i działaniach, jakie podejmowali poszczególni muzycy. Badacz zastosował obserwację uczestniczącą (w grupach na YouTube i Facebooku oraz stronach internetowych), prowadził notatki terenowe (*quarantine fieldwork notebook*), przeprowadzał ankiety i wywiady online (za pośrednictwem platformy Zoom)⁵⁴.

Nil Basudrak miała poprowadzić przedmiot „An Introduction to Sound Studies”, co po wybuchu ogólnoświatowej epidemii stało się po prostu niemożliwe. Badaczka postawiła sobie kilka pytań, m.in. „Jak brzmi pandemia? Jakie dźwięki mnie otaczają podczas globalnej pandemii XXI wieku? Jakich dźwięków będzie brakować w mojej nowej normalności? Jaka będzie rola mediów i technologii w naszych nowych środowiskach dźwiękowych?”. Zastanawiając się nad tymi kwestiami i sposobem pracy w tych nowych warunkach, wraz ze studentami prowadziła projekt „Listening to COVID 19 Pandemic Podcast Series”, którego efektem jest sześć podcastów poruszających m.in. rolę muzyki w trakcie pandemii czy kwestię zwiększonego dostrzegania ciszy⁵⁵. Pejzaż dźwiękowy pandemii stał się także tematem jednego z numerów czasopisma *Audiosfera*⁵⁶. Autorzy zamieszczonych w nim tekstów, podobnie jak grupa skupiona wokół Basudrak, zwrócili w szczególności uwagę na zmianę jakościową, jaka zaszła w ich najbliższym środowisku dźwiękowym. Pracując metodą autoetnografii, utrwalali oni swoje wrażenia: Karolina Wyciślik pisze o „dzienniku dźwiękowym”⁵⁷, który prowadziła w duchu schafferowskich ćwiczeń słuchowych, aby potem móc przeanalizować wyniki pandemicznych obserwacji. Joanna Kwapien przeprowadziła autoetnograficzną analizę sposobu korzystania przez siebie z kultury muzycznej dostępnej w sieci („doświadczeniem streamingowym, do którego podeszłam z dużym entuzjazmem, była transmisja *Czarodziejskiej Góry* Pawła Mykietyna”), konfrontując swoje odczucia z opiniami internautów; ich przykłady podaje autorka explicite w tekście: „Śpiewacy znakomici, aż szkoda...”, „kompozytor chyba na kolanie tę muzykę napisał, kwadrans przed premierą”, „ja nie wiem, jak ta pani jest w stanie skoordynować śpiew z muzyką”, „hmm... wszystko OK, tylko czemu nie przygrywa tu jakiś zespół black metalowy?”⁵⁸. „Po-wirtualna tęsknota”

53 Maria Małanicz-Przybylska, „Muzyczne rytuały w czasach zarazy”, *Lud* 104 (2020), s. 299–319.

54 L. Wink, „In the Virtual Field”, s. 144.

55 Nil Basudrak, „Listening to COVID 19 Pandemic Podcast Series”, <https://ethnomusicology.music.utoronto.ca/listening-to-covid-19/>, dostęp 9 III 2023.

56 *Audiosfera. Konceptje – badania – praktyki* 8 (2020) nr 2 *Pejzaż dźwiękowy czasu pandemii*.

57 K. Wyciślik, „Chropowatość dźwięków codzienności. Miniatura o życiu (nie tylko w czasie społecznej izolacji)”, *Audiosfera. Konceptje – badania – praktyki* 8 (2020) nr 2, s. 24.

58 Justyna Kwapien, „Po-wirtualna tęsknota”, *Audiosfera. Konceptje – badania – praktyki* 8 (2020), s. 28–30.

Justyny Kwapień jest interesującym przyczynkiem, który być może w przyszłości stanie się punktem wyjścia do dalszych dociekań naukowych.

Ważnym efektem społecznej, powszechnej dyskusji nad prowadzeniem badań w trakcie pandemii jest dokument *Doing Fieldwork in a Pandemic*, którego inicjatorką jest Deborah Lupton⁵⁹. Został on zainicjowany w 2020 r. i był dostępny do edycji dla każdego. W 2021 r. został poddany rewizji i obecnie ma formę zamkniętą, lecz nadal jest ogólnodostępny. Dokument ten zawiera spis oraz opis proponowanych metod i technik badawczych (do każdego opisu dołączona jest także bibliografia), jednak ich przemieszanie wprowadza pewien chaos i wymaga uporządkowania. Wśród wymienionych metod i technik znalazły się między innymi te, które z powodzeniem zastosowali przytoczeni powyżej badacze: pamiętniki i dzienniki (autoetnografia czy duoetnografia – w przypadku zamknięcia razem dwóch osób), ankiety internetowe, analiza podcastów, wywiady (także grupowe), prowadzone on-line (synchronicznie) oraz epistolarne (asynchroniczne), internetowe platformy dyskusyjne, korzystanie z formularzy Google/Microsoft do zbierania danych, i inne.

ETNOMUZYKOLOGIA W DOBIE INTERNETU

Prowadzenie badań w sieci wydaje się łatwe, a Internet jest postrzegany jako powszechnie dostępne narzędzie. Jednak jak każde dociekania, także i te wiążą się z wyzwaniami, dylematami, problemami czy napięciami⁶⁰. Pomimo licznych pozytywnych płynących z pracy w sieci, internetowi badacze (*e-fieldworker*⁶¹) napotykają przed sobą także problemy. Jak wspomniano, w cyberprzestrzeni można stosować metody powiązane z badaniami terenowymi, są to np. wywiady realizowane poprzez email lub dowolny komunikator. Sytuacja taka ma spore plusy: interlokutor ma możliwość skonstruować odpowiedź w odpowiednim dla siebie momencie, i może poświęcić na jej przygotowanie tyle czasu, ile potrzebuje⁶². Taka forma pozwala też na dosłowne i dokładne zacytowanie udzielonych wypowiedzi⁶³ oraz pozytywnie wpływa na skrócenie czasu czy nawet pominięcie etapu żmudnej pracy, polegającej na spisywaniu wywiadu z nagrania. Podczas jednoczesnej pracy z większą grupą interlokutorów, możliwe jest „uniknięcie dominacji jednego z uczestników; wszyscy mają równe szanse wypowiedzenia się”⁶⁴.

59 *Doing Fieldwork in a Pandemic* (Crowdsourced document initiated and ed. by Deborah Lupton in 2020; rev. by Deborah Lupton 5 July 2021) <https://docs.google.com/document/d/1clGjGABB2h2qbd uTgfqribHmog9B6P0NvMgVuiHZCl8/edit>, dostęp 10 III 2023.

60 C. Abidin, G. de Seta, „Private Messages”, s. 9.

61 A. Wood, „E-fieldwork: A Paradigm”, s. 182.

62 Por.: *Doing Fieldwork in a Pandemic*, s. 11.

63 A. Wood, „E-fieldwork: A Paradigm”, s. 180.

64 M. Szpunar, „Badania Internetu”, s. 84.

W opinii badaczy wywiady w sieci nie są jednakże pozbawione wad. Podczas gdy niektórzy wolą wypowiadać się na piśmie, inni preferują sposób bardziej bezpośredni i komunikację oralną (choć ta dziś także jest możliwa przez Internet). Sietciowy sposób porozumiewania się cechuje jednak anachroniczność, co z kolei może prowadzić do utraty toku myślenia, a niektóre zagadnienia mogą być stale odkładane na później⁶⁵. Brak synchroniczności prowadzi także do zachwiania tradycyjnej konstrukcji wywiadu, tworzonej przez duet badacz-badany: „zrobienie dobrego wywiadu jest trudne także dla informatora, który naprawdę tworzy wraz z badaczem zespół roboczy”⁶⁶. Jak zauważa Szpunar,

W badaniach realizowanych drogą internetową podważa się również brak kontroli tego, kto tak naprawdę odpowiada na pytania ankiety, co stawia pod znakiem zapytania wartość używanych danych⁶⁷.

Czasami pewne wypowiedzi znikają czy są usuwane. W takiej sytuacji, jeśli naukowiec wcześniej je udokumentował, może je wykorzystać i zacytować, ale nie ma już możliwości nawiązania kontaktu z osobą, na którą chce się powołać – Meizel zauważa, że taka sytuacja „jest daleka od ideału w kontekście etnografii, gdyż sprawia, że zarówno moje wstępne założenia, jak i analiza treści forum ma charakter wyłącznie tekstowy”⁶⁸.

Kolejną dostrzegalną wadą pracy w sieci jest zubożenie kontaktu: niedostępność spotkania na żywo, „twarzą w twarz”⁶⁹, sprawia, że badacz „nie ma możliwości obserwacji zachowań niewerbalnych”⁷⁰, a dodatkowo taka sytuacja może wywołać w nim uczucie osamotnienia:

Internetowe badania terenowe wymagały długich okresów sam na sam z monitorem komputera, zamiast przebywania poza domem i angażowania się w bezpośrednie spotkania z ludźmi w środku gorącego, tropikalnego środowiska. Moje działania on-line polegały na oglądaniu zdjęć i słuchaniu muzyki, czytaniu i pisaniu tekstów [...] Z drugiej strony moje wspomnienia z Jawy są pełne emocji i żywych wspomnień: jazda motocyklem po zakurzonych i niebezpiecznych dwupasmowych autostradach, z ich chaotycznym ruchem drogowym, siedzenie po turecku podczas całonocnych występów [...]⁷¹.

65 A. Wood, „E-fieldwork: A Paradigm”, s. 180.

66 Jean-Claude Kaufmann, *Wywiad rozumiejący*, przekł. Alina Kapciak, Warszawa 2010, s. 83.

67 M. Szpunar, „Badania Internetu”, s. 88.

68 T. Cooley, K. Meizel, N. Syed, „Virtual Fieldwork”, s. 95: „This situation is far from ideal in the context of ethnography, as it makes both my initial treatment and my analysis of the forum’s content exclusively textual”.

69 Por.: R. Lysloff, „Musical Community”, s. 235; C. Abidin, G. de Seta, „Private Messages”, s. 9.

70 M. Szpunar, „Badania Internetu”, s. 84.

71 R. Lysloff, „Musical Community”, s. 235: „Internet fieldwork involved long periods of solitary work in front of a computer monitor, instead of being out and about, engaging in daily face-to-face encounters with people in the midst of a hot, tropical environment. My on-line activities were made up of viewing

Z jednej strony Lysloff czuje doskwierającą samotność, lecz z drugiej wspomina o tym, że prowadząc symultaniczne rozmowy na czacie, nieraz z konieczności przechodził w utajony tryb off-line, by nie musieć ciągle z kimś rozmawiać⁷².

Pomimo dostrzeżenia przez badaczy wielu negatywnych cech internetowego terenu badawczego, zauważają oni także pewną jego przewagę nad terenem „tradycyjnym”: „Być może największą korzyścią oferowaną przez e-fieldwork etnomuzykologom jest korzyść praktyczna: badania w Internecie pozwalają nawiązywać [relacje – przyp. E.G.] i pozostawać w kontakcie szybciej, taniej i na dłużej”⁷³. Warto zauważyć, że nawiązywanie kontaktu w sieci także wymaga wysiłku, nawet jeśli nie potrzebujemy tzw. „odźwiernego”: trzeba się zaangażować – np. stając się aktywnym użytkownikiem listy dyskusyjnej⁷⁴. Czy jest to rodzaj internetowej obserwacji uczestniczącej? Czy tradycyjne role badawcze (uczestnika, obserwatora, obserwatora jako uczestnika, uczestnika jako obserwatora) można przyrównać do tych, jakie naukowcy przyjmują w sieci? Wink bezpośrednio zaznacza, że prowadził obserwację uczestniczącą, a spostrzeżenia i wyniki notował w dzienniku terenowym⁷⁵. Zarówno kwestia metod jak i ról badawczych, wraz z rozwojem badań w e-terenie, wymagać będzie dalszych analiz.

ZAKOŃCZENIE

Internet oferuje dziś możliwość prowadzenia dociekań etnomuzykologicznych bez wychodzenia z domu⁷⁶, jednak nie jest to powrót do sposobu funkcjonowania dziewiętnastowiecznych badaczy gabinetowych, lecz nowoczesne „wejście” w teren. W kontekście internetowych badań „zza biurka”, *ethnomusicology at home* nabiera nowego znaczenia. Lysloff szczerze wyznaje:

Zastanawiałem się, czy to, co robię, to badania terenowe, ponieważ nigdy nie musiałem nigdzie fizycznie pojechać, stawiać wymagań mojemu ciału, ani znosić namacalnych zagrożeń, z którymi rutynowo spotykają się badacze [w terenie – przyp. E.G.]⁷⁷.

images and listening to sounds and music, of reading and writing texts [...] My memories of Java, on the other hand, are filled with visceral emotions and vivid imagery: driving my motorcycle on dusty and dangerous two-line highways filled with chaotic traffic, sitting cross-legged at all-night performances”.

72 Ibid.

73 A. Wood, „E-fieldwork: A Paradigm”, s. 181: „Perhaps the greatest advantage offered by e-fieldwork to the ethnomusicologist is a practical one: Internet-based fieldwork can make getting and staying in touch with the field quicker, cheaper and longer lasting”.

74 Ibid.

75 L. Wink, „In the Virtual Field”, s. 144.

76 A. Wood, „E-fieldwork: A Paradigm”, s. 181.

77 R. Lysloff, „Musical Community”, s. 235: „I wondered whether what I was doing really was fieldwork because I never had to go anywhere physically, never had to make demands on my body or endure the tangible hazards that field researchers routinely face”.

Jednak – idąc tropem myślowym Timothy'ego Cooleya – współcześnie często mówi się o tym, że nie ma żadnego „tam”, dokąd trzeba by pojechać na badania, a sam teren jest po prostu metaforą⁷⁸, dlatego wydaje się, że środowisko online jest po prostu kolejnym możliwym „miejscem”, w którym można prowadzić etnomuzykologiczne badania terenowe.

W artykule z konieczności pominiętych zostało kilka kwestii, m.in. udostępnianie artykułów na platformach typu Academia czy Researchgate, w dużej mierze nie napisano także o stronach internetowych, blogach⁷⁹, jak również możliwościach e-learningowych⁸⁰. Powyższy przegląd internetowych badań, w szczególności z zakresu etnomuzykologii i antropologii muzyki pokazuje, że gros naukowców przystosowało się do nowego sposobu pozyskiwania danych, adaptując klasyczne praktyki badawcze do działania w zmienionych warunkach. Te oraz inne (nie)poruszone tutaj wątki będą wymagały aktualizacji w przyszłości.

BIBLIOGRAFIA

- Abidin, Crystal, Gabriele de Seta. „Private Messages from the Field: Confessions on Digital Ethnography and its Discomforts”. *Journal of Digital Social Research* 2, nr 1 (2020): 1–19.
- Alge, Barbara. „Review Essay: Ethnomusicology and the Use(fulness) of the Internet in 2011”. *Yearbook for Traditional Music* 43 (2011): 267–271.
- Alge, Barbara. „Blogs by Ethnomusicologists”. *Yearbook for Traditional Music* 41 (2009): 265–268.
- Atkinson, Paul, Martyn Hammersley. *Metody badań terenowych*. Przekł. Sławomir Dymczyk. Warszawa: Zysk i S-ka, 2000.
- Basudrak, Nil. „Listening to COVID 19 Pandemic Podcast Series”, <https://ethnomusicology.music.utoronto.ca/listening-to-covid-19/>, dostęp 9 III 2023.
- Buliński, Tarczyjusz, Mariusz Kairski. „Pytanie o teren w antropologii”. W: *Teren w antropologii, Praktyka badawcza we współczesnej antropologii kulturowej*, red. Tarczyjusz Buliński, Mariusz Kairski, 9–23. Poznań: Uniwersytet im. Adam Mickiewicza w Poznaniu, 2011.
- Cooley, Timothy, Gregory Barz. „Casting Shadows: Fieldwork Is Dead! Long Live Fieldwork! Introduction”. W: *Shadows in the Field. New Perspectives for Fieldwork in Ethnomusicology*, red. Gregory F. Barz, Timothy J. Cooley, 3–24. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Cooley, Timothy, Katharine Meizel, Nasir Syed. „Virtual Fieldwork: Three Case Studies”. W: *Shadows in the Field. New Perspectives for Fieldwork in Ethnomusicology*, red. Gregory F. Barz, Timothy J. Cooley, 90–107. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Dahlig, Piotr. *Cymbaliści w kulturze polskiej*. Warszawa: Instytut Muzykologii UW, 2013.
- Doing Fieldwork in a Pandemic* (Crowdsourced document initiated and ed. by Deborah Lupton in 2020; rev. by Deborah Lupton 5 July 2021), <https://docs.google.com/document/d/1clGjGABB2h2qbduTgfqribHm0g9B6PoNvMgVuiHZCl8/edit>, dostęp 1 IV 2023.

78 T. Cooley, K. Meizel, N. Syed, „Virtual Fieldwork”, s. 90.

79 Zob.: Barbara Alge, „Blogs by Ethnomusicologists”, *Yearbook for Traditional Music* 41 (2009), s. 265–68.

80 Por.: B. Alge, „Review Essay”, s. 270.

- Franzke, Aline Shakti, Anja Bechmann, Michael Zimmer, Charles Ess. „Internet Research: Ethical Guidelines 3.0 Association of Internet Researchers”, <https://aoir.org/reports/ethics3.pdf>, dostęp 1 IV 2023.
- Grochowski, Piotr. *Netlor: wiedza cyfrowych tubylców*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK, 2013.
- Ilnicki, Dariusz, Krzysztof Janc. „Buszując w sieci”. *Academia. Magazyn Polskiej Akademii Nauk* 70 (2022): 10–11.
- Kaufmann, Jean-Claude. *Wywiad rozumiejący*, przekł. Alina Kapciak. Warszawa: Oficyna Naukowa, 2010.
- Krawczyk-Wasilewska, Violetta. *E-folklor w dobie kultury digitalnej. Szkice i studia*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2016.
- Lange, Barbara Rose. „Hypermedia and Ethnomusicology”. *Ethnomusicology* 45, nr 1 (2001): 132–149.
- Lysloff, René. „Musical Community on the Internet: An On-Line Ethnography”. *Cultural Anthropology* 18, nr 2 (2003): 233–263.
- Nettl, Bruno. „Foreword”. W: *Shadows in the Field. New Perspectives for Fieldwork in Ethnomusicology*, red. Gregory F. Barz, Timothy J. Cooley, V–XII. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Sleeboom-Faulkner, Margaret, James McMurray. „The Implementation of the GDPR and Ethics Governance and in the Social Science and Humanities”, *Anthropology Today* 34, nr 5 (2018): 22–23.
- Reily, Suzel Ana. „Ethnomusicology and the Internet”. *Yearbook for Traditional Music* 35 (2003): 187–192.
- Szpunar, Magdalena. „Badania Internetu vs. badania w Internecie, czyli jak badać nowe medium – podstawowe problemy metodologiczne”. *Studia Medioznawcze* 29, nr 2 (2007): 80–89.
- Wink, Lucas. „In the Virtual Field: Musical Performance and the New Dynamics of Bombos in Times of COVID-19”. *Ethnomusicology Review* 24 (2023): 143–158.
- Wood, Abigail. „E-fieldwork: A Paradigm for the Twenty-first Century?”. W: *The New (Ethno) musicologies*, red. Henry Stobart, 170–188. Lanham, ML: Scarecrow Press, 2008.

THE E-FIELD: THE INTERNET AS A SOURCE AND FIELD OF
ETHNOMUSICOLOGICAL STUDIES

This article provides an overview of a subject previously not discussed in the Polish ethnomusicological literature, namely, the phenomenon of e-fieldwork – ethnomusicological fieldwork on the Internet, discussed here from both the Polish and the global perspective. Based on the (mostly English-language) subject literature, as well as responses from a brief questionnaire conducted among Polish researchers, the author explains how ethnomusicologists use the Internet for various purposes, which include preparing for field trips, conducting research online, collecting materials and information, and maintaining contact with respondents (to explore the subject at greater length or to send recorded materials).

The author discusses issues relating to methodology (what to study and how, available techniques and methods), logistics and technology (contact with informants, access to data, identifying interlocutors), identity (who the researchers are and how they feel on the Internet) and terminology (terms currently used, particularly in English, relating to online ethnomusicological research practice). Some ethical and legal issues are also signalled (EU GDPR).

Citing ethnomusicological studies conducted during the COVID-19 pandemic, the author shows how that situation altered ethnomusicologists' lives, what and how research was conducted in that period, and whether – and if so, how – the way people worked was modified in the changed circumstances.

Translated by Tomasz Zymer

Słowa kluczowe / keywords: e-teren / e-field, internetowe pole badań / e-fieldwork, wirtualne pole badań / virtual fieldwork, Internet, badania w sieci / online studies

Dr Ewelina Grygier, pracuje w Instytucie Muzykologii UW, wykłada na Uniwersytecie Muzycznym Fryderyka Chopina oraz na Studiach Podyplomowych w Instytucie Sztuki PAN. Jej zainteresowania naukowe związane są z muzyką przestrzeni publicznych. W 2021 r. obroniła rozprawę doktorską *Artysta, performer, żebrak. Zjawisko muzykowania ulicznego w Polsce w XXI wieku w świetle teorii performansu*. Członkini międzynarodowej grupy badawczej poświęconej muzyce ulicy – Street Music Research Unit oraz Polskiego Seminarium Etnomuzykologicznego. Strona internetowa: ewelinagrygier.art.pl
ORCID 0000-0001-6072-2222, e.grygier@uw.edu.pl

NOWOŚĆ WYDAWNICZA INSTYTUTU SZTUKI PAN

Adolf Chybiński – Ludwik Bronarski
Korespondencja 1922–1952

TOM II, 1941–1952

opracowanie, wstęp i komentarze Małgorzata Sieradz

zamówienia: wydawnictwo@ispan.pl
